

RECORDS DE L'ESCOLA ANDORRANA

Ona Alay Coll
Universitat de Girona

Resum

Aquesta comunicació és una mirada al passat d'aquesta escola, explicat a través dels records d'alguns dels seus antics alumnes. Es combinen les vivències personals amb bocins d'una memòria col·lectiva per tal d'il·lustrar com van viure l'escola les primeres generacions que hi van créixer, i per intentar explicar una mica com era i qui era aquella jove Escola Andorrana.

Paraules clau: Escola Andorrana, biografia, memòria històrica

Resumen

La presente comunicación es una mirada al pasado de esta escuela explicada a través de los recuerdos de algunos de sus antiguos alumnos. Se combinan las vivencias personales con fragmentos de una memoria colectiva a fin de ilustrar como vivieron aquella escuela las primeras generaciones que en ella estudiaron y para explicar cómo era y qué era aquella joven Escuela Andorrana.

Palabras clave: Escuela Andorrana, biografía, memòria historica

Abstract

“Memories of the Andorran School” is a look back at the past of the school, told through the recollections of some of its former students. Personal experiences are combined with pieces of a collective memory to illustrate how the first generations that grew up there experienced the school, and to explain how and what the young Andorran school was.

Key words: Andorran school, biography, historical memory

Em proposo escriure allò que recordo del meu pas pel sistema educatiu...

Quan pretens escriure sobre els records dels teus anys a l'escola, et demanes: quins són aquests records? De tot allò que recordo, què forma part de la meva experiència a l'escola i quins són els records propis de la meva infantesa? Són el mateix o parlem de coses diferents?

És aquesta, doncs, la primera reflexió que se'm planteja. Perquè aquí a casa nostra, i en els nostres temps, infantesa i escola són dos conceptes que van absolutament lligats, que difícilment podem dissociar.

Però la infantesa sense escola ha existit i existeix encara; i doncs, què recorden els qui han tingut infantesa sense tenir escola? Quins són els records que no compartim; quins són, doncs, els records que provenen de l'escola, i del coneixement que allà vaig obtenir, més enllà del mateix fet de ser un infant, o una adolescent?

Hem d'acceptar que el sol fet d'haver anat a l'escola ha col·laborat a construir la nostra manera particular (i col·lectiva) de ser, la nostra manera d'assimilar les experiències, d'entendre la realitat i, per tant, també de recordar-la. Aleshores no sols seran diferents els records d'aquells moments transcorreguts al si de l'escola, sinó que la manera com he processat aquests records està fortament condicionada per la manera d'interpretar la realitat que allà vaig aprendre.

Aleshores, doncs, tots els records d'infantesa, fins i tot tots els records d'una vida, són d'alguna manera producte de l'escola, de la manera particular com l'escola ha ajudat a construir-me, i per tant a influenciar-me en una gran part dels aspectes de la vida, fins i tot en la manera de recordar; fins i tot en la manera de seleccionar els bocins de passat que passaran a formar part del meu record.

Així arribo a una primera conclusió, i és que cada escola ha influenciat d'una manera específica els records de cada un dels qui hi hem assistit, que la nostra infantesa no seria la mateixa infantesa sense aquesta escola, o sense cap escola en absolut.

Però ara se'm planteja una altra qüestió. De tots els qui vam formar part de la mateixa escola, fins i tot de tots els qui teníem els mateixos professors, o anàvem a la mateixa classe..., cada un de nosaltres té un record diferent d'aquesta escola.

Aleshores, al mateix temps que l'escola ens ha influït sobre la manera de pensar, de viure i de recordar, també la nostra idiosincràsia com a individus és determinant a l'hora de recordar-la a ella: als moments que hi vam viure i el que va significar per a nosaltres.

L'escola, doncs, no era d'una manera o d'una altra, sinó que la recordem d'una manera o d'una altra segons l'experiència particular de cadascú. No podem dir com era l'escola, però sí que podem explicar com la recordem.

Tots tenim records dels nostres dies a l'escola, però la recordem diferent perquè som diferents o perquè teníem escoles diferents? Els

records que una pot tenir d'una escola, són particulars d'ella o de la seva escola? Pel que hem dit abans, haurem de suposar que totes dues coses una mica...

Llavors, igual com «una flor no fa estiu», un record no explica la veritat, sinó una veritat d'entre moltes altres. Per això he volgut que els records que ara segueixen no siguin només els meus records, uns records estrictament personals, sinó els records d'una part de l'Escola Andorrana, la que vam viure uns quants de nosaltres.

Malgrat la distància, les noves tecnologies ens han permès crear un petit espai d'intercanvi on llançar bocins de passat cibernètics, que seran els que hauran escrit, trosset a trosset, aquesta imatge de l'escola que reconeixíem com a pròpia.

Aleshores, què podem dir de particular de la nostra escola? Què tenia d'especial aquella escola que per a mi semblava, llavors, l'única forma possible d'escola, l'única que coneixia?

Dels primers anys, a maternal, és difícil posar en comú records gaire ordenats, ja que es tracta més aviat de sensacions desdibuixades i imatges, fins i tot olors, de moments molt puntuals.

Alguns recordem el Carles, aquell professor que ens parlava sempre en francès i que, un dia, ens va ensenyar què passava si a una sargantana li tallaves la cua (no patiu, la sargantana va sobreviure i no va patir gaire, no hi haurà necessitat d'avisar la protectora d'animals, per aquella vegada –eren altres temps– ho podem deixar passar...) o la veu suau i dolça de l'Anna; altres recorden l'olor especial que feien les peces de plàstic amb les quals apreníem el nom dels colors, o les safates de sorra on dibuixàvem les lletres, maldestres encara; també són recurrents els records de les migdiades, dels esmorzars a la classe (un got de llet i unes galetes, potser?) i d'aquell castell de cubs de color rosa que apilàvem de més gran a més petit, o la rotllana dibuixada a terra on ens asseiem sovint.

Més endavant, contàvem unitats, desenes, centenes i milers amb palets de boletes de colors. Encara ens estàvem convertint en persones, menuts projectes de persona, i per això és difícil explicar què era l'escola, què en recordem... Hem d'acceptar que en realitat aquests són tant records d'infància com records d'escola...

Però en aquell espai (i amb aquells professors) hi passaven coses que, com per art de màgia, van fer que aquells projectes de persona

a poc a poc ens anéssim definint, anéssim adquirint hàbits i coneixements, aprenguéssim a poc a poc a ordenar els pensaments, a construir-ne de nous, a generar dubtes... és a dir, no sols a existir, sinó a ser.

Així, comencen a aparèixer els records, a presentar-se amb traços més definits. Recordo de manera particular, per exemple, els *fulls de treball*. De petits, segurament durant els primers cursos de primària, els professors ens reservaven unes estones per dedicar-les a fer feina personal, el que vindria a ser uns deures fets a la classe.

Ara, em sembla ben sorprenent la llibertat (la qual cosa comporta també una responsabilitat) que teníem per organitzar-nos la feina. El *full de treball* recollia tot allò que havíem de fer al llarg de tota una setmana; el devíem utilitzar una setmana darrere l'altra, perquè m'adono que podria gairebé descriure'l de memòria: era una fotocòpia en blanc i negre, a la meitat esquerra del full hi havia una llista de les tasques que havíem de dur a terme (en la memòria en ressalta la cal·ligrafia, la pròpia dels contes d'infants, resultat d'haver estat escrita a mà) amb uns quadradets on marcar una creu quan s'havia fet, i al marge dret hi havia unes línies on els professors deixaven comentaris que els pares havien de llegir i signar. Els alumnes podíem triar en quin ordre volíem fer les tasques, i quin temps necessitàvem dedicar-hi, sempre amb la idea d'haver-ho fet tot al final de la setmana. Mentrestant, els professors corregien els exercicis que anàvem fent, i ens ajudaven a resoldre dubtes. Així, cadascú era director del seu temps, del seu ritme i del seu ordre. Més endavant, no recordo quan ni sé per què, el *full de treball* va desaparèixer.

Ja de més grandets, recordem els nervis abans del primer dia de classe, perquè sabies que trobaries companys que havies perdut de vista algun temps (que llavors era molt), alguns fins i tot durant tot el curs anterior...

I és que una de les particularitats més curioses de l'Escola Andorrana, i que jo no he tornat a veure enlloc (exceptuant les escoles de petits pobles amb no prou alumnes per poder fer un curs per aula), és el fet que a primària el grup classe estava format per alumnes de dos cursos: posem per cas tercer i quart. Així, d'un any a l'altre tenies companys de cursos diferents: primer eres dels petits de la classe, i l'any següent passaves a ser dels grans, per tornar a ser dels petits l'any següent... Anàvem alternant un any sí, un any no, amb els d'un curs abans i els d'un curs després.

De manera natural, vam aprendre a interaccionar amb infants més grans i amb altres de més petits, a ser els que aprenen dels altres o els que els ajuden, a comprendre que no és qüestió d'entendre el coneixement o la societat com quelcom compartimentat, sinó que tot és dinàmic i divers, i que la teva manera d'interaccionar amb l'entorn no serà sempre la mateixa.

Tots els qui vam anar a l'Escola Andorrana recordem les rivalitats i les «guerres» (a vegades esportives, algunes altres fins i tot a cops de roc) entre les classes de català-francès i les classes de català-castellà, que de fet solien venir a dir, més aviat, la classe on es parlava majoritàriament català i la classe on es parlava majoritàriament castellà. No era una qüestió d'odi (tampoc teníem raons per odiar-nos, perquè ni tan sols havíem tingut ocasió de conèixer-nos –heus aquí la raó de tot plegat), però sí una rivalitat com la que hi pot haver entre els seguidors del Barça i els del Madrid, o encara millor, entre dos pobles veïns. Mirant enrere entens de seguida que era el resultat del desconeixement, de sentir-nos diferents i no saber per què; no ens ho havia explicat ningú, però alguna diferència hi devia haver que ens feia estar separats.

En aquesta posada en escena –cibernètica– de records, la Rebeca i el Dani coincideixen a destacar la segregació derivada de l'existència d'aquests dos itineraris lingüístics. I és que, ara que pots recular en el temps amb una certa perspectiva, és fàcil reconèixer com aquesta divisió lingüística s'havia convertit, sense voler, en una divisió entre els fills de famílies nouvingudes procedents majoritàriament de l'Estat espanyol i Portugal, i els fills de famílies andorranes o que feia més temps que vivien al país (cosa que de manera general podia significar una divisió de classe social). I de fet, malauradament, Andorra ha estat molt temps un país on aquesta divisió ha marcat el tarannà de la societat (i l'escola s'havia convertit en la imatge involuntària d'aquesta segregació social).

És bonic, però, saber que vam ser capaços de superar aquestes diferències i que a poc a poc, quan a secundària vam començar a compartir i a compartir-nos, les fronteres es van anar desfent fins a arribar a ser ara persones que recordem amb nostàlgia les guerres de pedres i les picabaralles per esbrinar si aquella caiguda havia estat o no un penal.

Els anys han passat, i si es creu que l'escola continua sent la imatge dels valors que la societat imposa, o demana, hauríem de pensar que

avancem en el bon camí, ja que (em diuen) això de les classes de català-castellà i català-francès ha quedat només com el que és en aquestes pàgines, com un record entranyable que amb els anys ens ha ajudat a comprendre i millorar.

El Toni, segurament el qui devia haver xutat aquell penal després de l'acalorada discussió (i probablement l'havia convertit en gol), recula un pèl més en el temps i ens porta a *la Mercedes*. Ah! *La Mercedes!*, qui no la recorda! I no, la Mercedes no és una gran professora o una gran cuinera (aquesta és la Cielo, la cuinera de l'Escola Andorrana per excel·lència, que darrere el seu tarannà contundent era tot preocupació i afecte per aquells marrecs que no volíem menjar-nos el tomàquet o l'enciam), *la Mercedes* era un edifici: l'edifici de la nostra escola.

Sí, en aquells temps joves del sistema educatiu andorrà ja teníem una escola amb entitat pròpia; potser encara no ens havíem consolidat com a Escola Andorrana, però ja ens havíem fet un nom, ens dèiem *la Mercedes*.

Per a mi significa sobretot el record d'un castell amb tobogans a l'interior d'una sala gegant, de portes taronges i passadissos amples, de moltes i moltes escales (amb una banda rugosa que feia que se t'hi enganxessin els peus), de la classe dels Elefants i d'aquell dibuix d'un arbre que distingia el meu armariet dels altres.

La meva ignorància no em feia relacionar aquell símbol gegant que hi havia encara a la façana (com una estrella dins un cercle) amb el seu nom: devia haver estat abans un concessionari de cotxes? No sé si és gaire rellevant el que havia estat abans, sinó més aviat el que va ser després...

El primer dia de segon de primària ja no vaig haver de passar per davant d'aquell portal on hi havia els dos dòbermans que em grunyien per sota l'escletxa de la porta; el primer dia de segon de primària la meua escola havia canviat de lloc, i ja no es diria més *la Mercedes* (perquè *la Mercedes* ens havia deixat, tot i que romandria per sempre més en el nostre record). No és que pretengui fer ús de cap recurs literari –a l'estil d'una metàfora–, no, sinó que de veres que havia passat a millor vida, almenys una que diuen que és més rendible, ja que s'havia convertit... en un banc! Quan la Rebeca declara que és una gran ironia, li dono la raó, i és que això de les retallades en educació per pretendre

fer créixer l'economia a través dels bancs a nosaltres ens ho van ensenyar ja de ben petits!

També vam aprendre quines són les conseqüències d'aquests canvis provisionals... que poden arribar a representar una provisionalitat molt i molt llarga. L'Escola Andorrana, exiliada d'aquell edifici que li donava nom, va haver de refugiar-se en el que alguns anomenaven «els prefabricats», però que per a nosaltres van ser sempre «els barracons». Durant el nostre pas pels «barracons» vam aprendre, entre d'altres coses, a tenir paciència; i que, quan els governants prometen «l'any que ve», pot ser l'any següent o uns quants anys més endavant (tots, anys a venir, en això sí que no enganyaven ningú... i és que les matemàtiques no sempre són tan exactes).

Però els records d'aquell temps són sobretot records entranyables.

Compartim en la memòria, per exemple, l'alegria de les hores en un pati que no teníem: com que no n'hi havia un de propi a l'escola, el nostre pati va passar a ser el parc. Disposàvem d'un espai immens per jugar, amb herba, sorra per fer castells i estructures on enfilar-nos... El nostre era el pati més estimulante que pot tenir una escola, i tenia quelcom que no tenen la majoria dels patis, i que potser era el més excepcional: el contacte amb la gent.

Tot i que els vigilants s'estaven a les sortides i controlaven que cap de nosaltres tingués la temptació de desertar, el parc era un espai obert a tothom. Això vol dir que alguns esportistes hi anaven a fer *footing* (i nosaltres jugàvem a perseguir-los), que els avis i les àvies s'hi reunien per fer partides de petanca, i que altres nens d'altres escoles també hi venien a jugar. Vam aprendre a ser nens sense tenir por de tots aquells que no ho són. No vivíem en un món tancat; l'escola no era un espai aïllat on aprenies a sumar i restar, la nostra escola era part de la nostra societat, la nostra escola era un espai on aprendre a sumar i restar, i on aprendre a existir en relació amb la resta del món.

En aquest aspecte eren significatius els viatges que fèiem cada any a final de curs. De les nostres visites a Catalunya i França, sobretot, vam aprendre a no tenir por de comunicar-nos en un altre idioma, a obrir-nos a maneres diferents de parlar, però també de fer, a entendre que hi ha llocs diferents i gent diferent i que, al capdavall, d'alguna manera o altra ens entenem (em ve al cap l'escena d'un viatge de maternal, de

com ens explicaven com es feia el formatge, i que ho feien en francès... i tinc la certesa –o una sensació molt nítida– d’entendre-ho tot!).

Vam tenir l’oportunitat d’aprendre diferents oficis, conèixer paisatges diversos, banyar-nos al mar que a Andorra no tenim, reconèixer i collir bolets a la muntanya, fer excursions aprenent a orientar-nos...

Segurament a estones ens fèiem pesats, però en general els professors ens acompanyaven amb il·lusió, ens explicaven les coses amb entusiasme i paciència. Sobretot quan érem més petits; de més grans, prou feina tenien perquè dormíssim a la nit en comptes d’anar passadís amunt i passadís avall d’una habitació a l’altra, perquè féssim silenci quan ens explicaven alguna cosa i perquè ens asseguéssim bé a l’autobús.

A més de tot el que evidentment vam aprendre i estudiar durant la secundària, alguns fets puntuals ens ajuden a recordar altres coses que també vam aprendre, i que potser no són tan fàcils d’avaluar o de quantificar.

Un any, quan les primeres generacions de l’escola devien estar ja preparant-se per a la universitat, i jo feia algun curs de secundària, alguns professors van veure perillar la seva plaça perquè –si el record no m’enganya– no tenien la nacionalitat andorrana. Els estudiants vam voler ser part activa del debat que aquest fet va generar, vam voler fer valdre el que, sense adonar-nos-en, havíem anat aprenent durant aquests anys: a mobilitzar-nos per defensar les nostres idees i a argumentar la defensa dels valors socials. És també aquest aprenentatge el que recordem i, com diu la Rebeca, el que ens ha ensenyat a aixecar el cap i caminar endavant.

El Cerni, que deu tenir la memòria més atrofiada i això de recular gaires anys enrere li costa més, ens arrenca d’aquesta nostàlgia d’infantesa i ens porta a moments més propers, com els últims anys de secundària i batxillerat. En destaca la forta pinya entre els alumnes i el bon ambient amb els professors, i li hem de donar la raó, sobretot en aquest últim aspecte.

Potser perquè érem grups reduïts, potser perquè només cinc generacions de l’escola havien passat davant nostre i per tant els havien desgastat poquet, encara; qui sap per què, però el cas és que en general la relació entre professors i alumnes era pròxima, amistosa i respectuosa

(en ambdues direccions). I això no vol dir que el nivell d'exigència fos més baix, sinó que els coneixements es poden transmetre a través del diàleg, de la interacció, de la participació, de l'interès i la curiositat, sense deixar de resultar un aprenentatge de qualitat.

La preparació per superar la selectivitat (hem de reconèixer que massa vegades l'aprenentatge es reduïa –es redueix, em temo– a aquesta finalitat) venia acompanyada d'activitats extraacadèmiques de tipus més participatiu i que algunes vegades fins i tot permetien treballar diferents temàtiques de manera horitzontal, mentre que altres eren purament lúdiques, pel gust de riure i passar-ho bé. Ens disfressàvem, escrivíem, ballàvem, interpretàvem esquetxos i obres de teatre; fins i tot convidàvem figures rellevants, entre elles Miquel Martí i Pol o Juan Marsé.

Recordo particularment amb calidesa la visita de Juan Marsé, de com, a més de servir-nos d'excusa per llegir els seus llibres, per fer-ne comentaris de text, per escriure algun article o aprendre a preparar una entrevista, ens va ensenyar la proximitat, la simpatia, la humilitat més digna de qui sap que tenir talent no significa ser una persona millor, i que t'ensenya que la senzillesa és més digna que la supèrbia; que la saviesa es transmet de tu a tu.

Crec que tots coincidim a entendre que la nostra escola va ser quelcom més que un lloc on aprenies conceptes complexos, va ser un espai on vam aprendre a construir-nos des de molts punts de vista, com a persones amb valors, solidàries, on la competició no és més important que el treball en grup, on la relació amb les persones és un pilar fonamental del coneixement, l'aprenentatge i el respecte. I tot això és gràcies al fet que es tenia molt integrada la idea que l'escola és sobretot un important agent de socialització; l'escola era l'espai on havíem d'adquirir les eines per gestionar el coneixement, no sols el coneixement en si.

Si quan posem en comú els nostres records –aquells bocins de món que dèiem al principi, resultat de qui som, però també d'allò que l'escola ens ha ofert– en ressaltem sobretot el fet d'haver après en una escola oberta, lliure, pública i més solidària que competitiva, si ho expressem amb el convenciment que són valors positius, hem de demanar que siguem capaços, encara que les escoles creixin i es facin grans, de

trobar els recursos perquè aquestes característiques no es perdin, i continuïn formant part dels records que en tindran les generacions futures.

Un agraïment especial als qui m'han ajudat a recordar, i per tant a reconstruir, el que va ser la nostra escola: Dani Garcia, Rebeca Pascó, Cerni Pol i Toni Sánchez.